

С. Вурфун

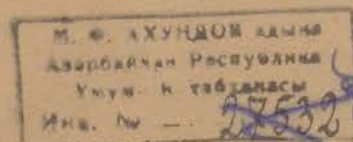
Айын
дурсанаси

84(57)20/3
B 91
894.362-93
СЭМЭД ВУРГУН

B-91

АЙЫН ЭФСАНЭСИ

(АЙБЭНИЗ)

Охучу йолдашлар!

*Бу китаб хошунуза кэлдимй?
Сизи бурада даһа чох марагландыран нэ
олду?*

*Бу китаб һаггында өз фикринизи бизә
язын.*

*Мәктубунузда үнванынызы, ад вә фами-
лиянызы, яшынызы вә һансы синифдә оху-
дугунузу көстәрин.*

*Бизим үнванымыз: Баки, Фиолетов күчә-
си № 8.*

Ушаг вә Кәнчләр Әдәбийяты Нәшрийяты.

Ай көзәллик чадырыны ачыб дурду булутларда,
Енә бизим Ай башына доланыркән булутлар да
Көзләримә көз дикәрәк, кәлиб бахды пәнчәрәмдән,
Бу көзәллик элчисинә һейран олуб дедим ки, мән:
Нәдән аз-аз көрүнүрсән?

Чавабымда сусду бир аз.
Сонра, хумар бахышилә чанлар алан о сәрвиназ
Көзләримә енә бахды;

О динмәди... Утанчагдыр...
О бәлкә дә өз гәлбини башгасына ачагагдыр?!
Лакин онун сифәтиндә бир солгунлуг нишаны вар.
Мәнчә онун бу дәрдини, дәрд чәкәнләр дуюб анлар...
Дедим: сусма, көзәлим ай, дейиләм ки, мән өзкәси!
Мәнә таныш яранмышдыр шадлыг нейи, һичран сәси.

Эзэл күндэн ер үзүнү долашмышам гарыш-гарыш.
Мэндэн кизли бу дүняда бир синэдэ сөз галмамыш.
Севинэнлэр, дэрдлэнэнлэр өз гэлбини ачар мана,
Мәним варлыг нәфасимдән торпаглар да қәләр чана.
Чүнкү инсан яранмышам.

Енә бахды үзүмә ай,

Архасынча гошун чәкиб булутлар да кәлди лай-лай.
Сонра бир аз күлүмсәйиб, дилә кәлди, ай да бу дәм
О диндикчә, ағ кағыза инчи дүздү гуршун гәләм.
Деди: аз-аз көрүнмәйим нәдән сизә ағыр кәлир?
Дедим: „Чүнкү бу дүняда көзәлликлә сөз йүксәлир.
Көзәлликсиз бир сәнәтин нә дуйгусу, нә чаны вар,
О дырмалар гулаглары, балта кими одун ярар“.
Ай үзүмә енә күлдү... тез ачылды гаш-габағы,
Ишыгланды сәһәр кими хәялымын сөз отағы.
Деди: аз-аз көрүнмәйим күскүнлүкдән нишанәдир...
Дедим бир азачыг даныш бу сөзүнүн сирри нәдир?
Деди: сән ки, дил биләнсән, дүшмәдинми мәни баша?
Дедим: бә'зән варлыгыма һаким олан бир тамаша
Учурдугча ер үзүндән хәялымын ганадыны,
Унудурам һәр чанлынын, һәр чансызын өз адыны.
Чәһаләтин пәнчәсиндә боғулдугча гәлбим енә
Бир кор кими бойланырам бу мәнәлар аләминә...
О вахт мәним шүүрум да, хәялым да гачыр мәнән
Гайыг галыр фыртынада, далғалара дүшүр елкән..
Ай енә дә күлүмсәди... сачларыны дағыдараг
Деди: инсан гәлбиндәки сәдәлийә, сафлыға бах!
Сән ки, бизим илк көрүшдә өз сиррини дедим мәнә,
Мән дә бүтүн варлыгымы ачачагам букүн сәнә.
Дедим: „Буюр, шад оларам!

Сарылараг ай бойнума,

Бир күнаһсыз гузу кими кәлиб кирди о гойнума!
Деди: „Мәним күсмәйимин башлыча бир сәбәби вар,
Гой эшитсин бу сирримин шаир олуб сөз язанлар;

Билирсән ки, мән көзәләм, дастанлара дүшмүш адым.
Ярандыгым күндән бәри бағланмамыш гол-ганадым.
Бир гочаман шаһидийәм бу варлыгын эзәл башдан,
Чүнкү мәним варлыгым да йоғрулмушдур судан, дашдан
Чох кәзмишәм бу дүняны оба-оба, оймаг-оймаг,
Ким истәйәр бу не'мәти өз әлиндән ерә гоймаг?
Мән доғанда көй үзүнә...гачыб кедир гаранлыглар.
Көзәлликлә әкиз олан бир гүввәтим, гүдрәтим вар.
Мәним бөйүк чамалымдан илһам алыр бүтүн аләм,
Мән дә инсан хәялы тәк күндүзләрин ашигийәм!..
Лакин бизим шаирләрдән инчимишәм сөзүн дүзү,
Онлар бә'зән дүз көрмәйир нә кечәни, нә күндүзү...
Онлар элә зәнн әдир ки, көзәллик бир оюнчагдыр
Һәр „севирәм!“ дейән кәнчә о да ашиг олачагдыр...
Элә мәним өзүмә дә гәлб ачмышлар мин бир кәрә:
Мән нә дейим? Нә ад верим о өтәрки вә'дәләрә?!
Онлар бахыб илһам алмыш ялныз мәним заһиримдән.
Лакин онлар билмәмишдир бир нәчийәм батиндә мән?
Онлар мәни бәнзәдәрәк мин кәлине, мин дә гыза.
Ара-бир дә охшатмышлар һәр өтәрки вәфасыза.
Һәтта бөйүк Пушкин белә, бир вахт мәнә сөз атмышдыр
О да мәни көй үзүндә ағылсыза охшатмышдыр.
Лакин дуян олмамыш ки, мәним өз аләмим вардыр,
Бу сәбәбдән үрәйимдә дүня бойда гәмим вардыр;
Аһ нә дейим шаирләрә! Өз дөшүнә дөйә-дөйә
Хам ат кими тәпик атыб сығышмырлар ерә, көйә.
Бир демирләр, мән нәчийәм ярандыгым күндән бәри,
Нәләр көрмүш бу дүняда ай дейилән көзәл пәри!
Мәним дә өз дастаным вар, мәним дә мачәрам вар-
дыр,

Бу дүняда мачәрасыз үрәйи даш оланлардыр.
Дүздүр, инсан яранмадым... бахтым белә язылмышдыр.
Бу сәбәбдән бағрым башы бир думанлыг, бир дә гыш-
дыр.

Лакин мэнэ чох танышдыр инсанлыгын бөйүк сәси.
Бир дэ нэйэ тохунмамыш о даһинин хош нэфәси?
Дүня карван яранмышса, инсан оғлу бир сарбандыр.
Бәшәр гәлби көйә сығмаз, онун фикри бир үммандыр.
Гой шаирләр вурулмасын ялныз мәним чамалыма,
Бахыб дастан бағласынлар бу көзәллик камалыма!
Ай кирийиб даянды;

Гәлбим янды, нә янды
Түстү чыхды башымдан
Бу көзәл сирдашымдан
Илһам алыб мән бу дәм
Дедим: „Дүзсән, эй сәнәм,
Сәнин дэ үрәйин вар,
Гәлбин вар, диләйин вар.
Фәгәт, билмирәм нийә
Сән дейән дәринлийә
Ат чапмайыр шаирләр?
Бәлкә түкәнмиш һүнәр?
Ай чатыб гашын „йох!“ деди, бирдән
Гәзәблә ойнады дурдуғу ердән.
Деди: „Нә дейирсән, ушагсан, нәдир?
Инсанын һүнәри бир хәзинәдир.
Нә гәдәр хәрчләсән дүняда ону,
О да вахт кимидир көрүнмәз сону!
Лакин бу һүнәрин гәдрини билмәк
Һәр һүнәр әһлинә борч олсун кәрәк!“
Дедим: „Дүз дейирсән, а назлы сәнәм!
Һаман шаирләрин бири дэ мәнәм..
Мән дэ тәбиәтдән язырам бә’зән,
Сонра агры гопур өз үрәйимдән;
Көрүрәм сөзләрим баш-аяг вурур,
Бә’зән гуш еринә дағ-даш учурур.

Бә’зән күл еринә тикан дейирәм,
Көйүн гуршагына өркән дейирәм.
Бә’зән ағ булуту язырам гара,
Бахыб күлүшүрләр мән сәнәткара!
Һаны тәбиәтин дилини билән?
Көзәл Ай, гаршында утанырам мән!“
Ай енә һирсләниб „йох!“ деди бирдән,
Гәзәблә ойнады дурдуғу ердән.
Деди ки: „Инсафсыз олма бу гәдәр,
Енә, аз олса да сәндәдир һүнәр!
Енә сән билирсән эшгин дилини,
Мән шаһид тутарам өз севкилини!
Енә сән сеvirсән бу тәбиәти,
Учуз тутмайырсан ше’ри, сән’әти.
Юхулу кечәләр чох аз ятмысан.
Мән кор дейиләм ки, сач ағартмысан“.
Дейиб хумарланды айын көзләри,
Сығынды гойнума о көзәл пәри;
Бахды көзләримә күлүмсәйәрәк,
Синәмдә гуш кими чырпынды үрәк.
Мән элә биддим ки, үрәйим ачдыр..
Мәһәббәт әбәди бир әһтиячдыр!
Сонра, солгун үзлү о дәрдли сәнәм,
Хәялә гәрг олду, көзләриндә гәм.
Нәйсә пычылдамаг истәди маңа,
Лакин утанараг чәкилди яңа.
Ахды яңагына ики дамла яш,
Деди: „Саламат гал, кедирәм, гардаш!“
„Йох,—дедим.—Бир даян! Һәлә сөзүм вар!
Кәл мәнә бир даныш, эй назлы никар!
Сән ки, яранышдан көзәлсән белә,
Бир дастан олмусан ағыза, дилә;
Аләмә сәс салыр һүснүн, чамалын
Инди дэ биддим ки, чохдур камалын.

Нәдир үзүндәки гара ләкәләр?
Анлада билсәйдин буну бир тәһәр...“
Ай чатыб гашыны бирдән гаралды,
Санкы көзләриндә дүня даралды...
Сүзүлүб сел кими ахды көз яшы,
Языгын көксүнә салланды башы.
Буланды симасы бир дәрәя кими,
Умудсуз, нәш'әсиз бир дүня кими.
Мән пәшиман олдум өз суалымдан,
О мәним һалымы көрүб бу заман:
— Һә!—деди,—кәлмисән мәтләб үстүнә;
„Инди мәнә гулаг ас!
Нә данышсам, ону яз.
Һеч сорма ки, бу нәдир?
Бәлкә бир әфсанәдир“.
Дедим: „Даныш, тез даныш,
Даһа сәбрим галмамыш“.
Ай галдырды башыны,
Силәрәк көз яшыны
Деди: „Яхшы, гулаг ас
Нә данышсам ону яз.
Бизим дөврүмүздән нә гәдәр габаг,
Нә мави көй варды, нә гара торпаг.
О вахт нә һәятдан варды бир әсәр,
Нә дағлар, дәрәләр, нә дә мешәләр.
Нә яшыл ярпағлар, нә дә хәзәлләр,
Нә булаг башында сечмә көзәлләр.
Нә мәһәббәт сөзү, нә һичран дәрди,
Нә дә гәм карваны ахыб кедәрди.
Дүня көрмәмишди бир дамлачыг ган,
Нә бир чанлы варды, нә дә бир инсан.
Нә сәрһәд сечкиси гоян өлкәләр,
Нә ганлы ганунлар, нә мәһкәмәләр;
Нә бир аға варды, нә дә ки, бир гул,

Нә зәнкин яшарды, нә дә ки, йохсул,
О вахт көрмәмишди дүня көз яшы,
Һәр башын үстүндә бир гәбир дашы!
Нә дә ер үзүндә айрылыг варды,
Дөвран өз-өзүнә кәлиб ахарды...
Күнәш анам иди, мән онун гызы
Дүня саламлады илк бахтымызы...
Ондан шәфәг алыб нура бояндым
Мән онун эшгилә алышыб яндым.
Анамын, бир ана үрәйи варды,
О мәним боюму өпүб, охшарды.
Янымдан кетмәзди фикри, диләйи;
Бә'зән дил ачараг ана үрәйи
Дейәрди: „Ай адлы бир балам вардыр,
О мәнән дүня илк ядикардыр“.
Мәнсә, сығынардым онун гойнуна,
Салынча голуму атыб бойнуна
Үзүндән өпәрдим онун доюнча;
Йорулмаг билмәздим илләр боюнча...
Анам бу севкидән мин зөвг аларды,
Сонра учалдыгча һей учаларды...
Бир күн ахшам чағында
Көйләрин гучағында
Анам отурмушду тәк,
Мәнсә яхын кәләрәк
Ачам, дедим, аначан!
Онун гаш-габағындан
Төкүлүрдү булутлар...
Дедим, ана, де нә вар,
Де нә вар ки, белә сән,
Дәрдлә фикирләширсән?
Анам үзүмә бахды,
Гәлбиндән ганлар ахды.
— „Һеч сорушма, деди, кәл!

Буну билсэйдим эввэл
Неч догмаздым сэни мэн..."
Дейэрэк көзлэриндэн
Селлэр кими яш төкдү
Гэлбинэ зүлмэт чөкдү.
Мэнсэ, дөндүм догрусу
Ана, дедим, нэдир бу?
Мэн ки, сэни һэр заман
Шад көрмүшдүм, аначан!
Көзэл үзүндэ бир дэм
Нэ дэрд көрмүшдүм, нэ гэм.
Сэн ки, эзэлдэн бэри
Шад кэээрдин көйлэри.
Тутулмазды габағын,
Сэнин о күл додағын
Һэр вахт күлэрди мана,
Чан ана! Сөйлэ ана,
Сөйлэ нэ олду ки, сэн
Азад күлүшлэриндэн
Айры дүшдүн? Де көрэк!
Анам бир аһ чэкэрэк
Деди, бала! гулаг ас:
— „Аналар дэрдсиз олмаз.
Сэн дейирсэн ачам мэн.
Сүд кэлмэйир дөшүмдэн.
Ялнызам... йохдур эрим.
Гурумушдур дөшлэрим.
Ач-ачына дурмагдан,
Аздан-чохдан бир заман
Нэ йыгмышдымса бүтүн
Һамсы гуртарды букүн.
Тамам бошалды амбар;
Бирчэ тэкиһэ унум вар..
Аһ гызым! мэн бахты кэм

О уну да биширсэм
Ач галарыг сабаһдан.
Де нейлэрэм, балачан!"

* * *

Айын бу сөзүндэн дүшэрэк дэрдэ,
Асылды көзүмдэн бир гара пэрдэ.
Ачылды гаршымда бир дар пәнчэрэ;
Хэялым бойланды кечэн күнлэрэ,
Енэ көрпэлийим дүшдү ядыма,
Бир гая бағланды гол-ганадыма.
Көзүмдэ чанланды анам енидэн,
Ону мин дэфэ дэ хатырласам мэн
Мин китаб язсам да о күл чамала,
Енэ дэ ондакы бөйүк камала
Йол тапа билмэмиш шаир гэлэми!
Мэн шаһид тутурам бүтүн алэми.
Дүня бинасыны гоһандан бэри,
Де һансы даһинин хэял шәһпэри
Учала билмишдир бары бир кэрэ
Ана гэлбиндэки сонсуз көйлэрэ?
Де һансы шаирин мәғрур гэлэми
Олса да күнэшин, айын һәмдэми,
Дилини билсэ дэ отун, чичэйин,
Сиррини ачса да һэр бир үрэйин,
Чана кэтирсэ дэ чансыз дашлары,
Карвана дүзсэ дэ учан гушлары,
Дөнүб бач алса да эсэн күлөкдэн,
Бир дүня гурса да минбир диләкдэн
Хэялы көйлэрэ сүпэр дурса да,
Күнэшин гоһунунда чадыр гурса да,
Инчийә тутса да бүтүн алэми,
Де һансы шаирин мәғрур гэлэми

Ана гэлбиндэки дэрядан кечмиш?
Бу сонсуз, бу бөйүк дүнядан кечмиш?

* *

Фикрэ кетмэйими ай дуяр-дуймаз
Ширин сөһбәтини сахлайыб бир аз
Деди ки: „Нә үчүн кетдин хяяла?
Чаваб вермәйәрәк мән бу суала
Дедим: „Бу узундур, сөзүнү гуртар!
Тамам даныш, көрәк нә мачәран вар?“

* *

— „Бәли!—деди, о вахт мән
Саралдым бирдән-бирә
Анамын сөһбәтиндән.
Сонра бахыб көйләрә
Бир аһ чәкдим учадан,
Яхшы,—дедим,—аначан.
Дарыхма йохсуллуға!
Әввәлдән дә боллуға
Өйрәнмәмиш агзымыз;
Инди галсан да ялныз
Мәнә изин вер кедим,
Дүнялары сейр әдим.
Бир рузу тапсам, ана,
Говушарам тез сана“.
Анам бахды үзүмә,
Ишыг верди көзүмә,
Деди: „Гызым, яхшы йол!
Анчаг бир аз айыг ол.
Әсла унутма ки, сән,
Варым-йохум бир сәнсэн!“

* *

Мән өртдүм башыма бир ағ калагай,
Бурутлар гаршымда ачылды лай-лай.

Мән кетдим, архамча су сәпди ана;
Бүтүн каинаты чыхдым сейрана,
Кечдим көй үзүнүн чәмәнзарындан;
Көйләр дүнясынын илк баһарындан...
Каһ эндим ашағы, каһ да йүксәлдим,
Көрүб билмәдийим ерләрә кәлдим.
Көрдүм ки, каинат нахыш-нахышдыр;
Сәнәт ишләнмәмиш ер галмамышдыр.
Бир хүнәр охунур һәр чешнисиндән,
Аләмә бахдыгча анладым ки, мән
Һәр кичик зәррәнин өз аләми вар;
Дүня бир аһәнкдә тутмушдур гәрар..
Аз кетдим, уз кетдим, доландым енә
Кәлиб яхынлашдым ер күрәсинә,
Нә көрсәм яхшыдыр? Дәрәләр, дағлар,
Каһалар, дахмалар, одлар, очағлар..
Дуйдум яшайышын хош нәфәсини,
Эшитдим илк дәфә инсан сәсини.
Бу сәсдә нә бөйүк бир ләззәт вармыш,
Дүнялар даима хошбахт олармыш!
Бил ки, илийимә ишләди бу сәс,
Йүз мин ил яшасам чанымдан кетмәз..
Мән онда билдим ки, яранмаг нәдир?
Бәшәрсиз каинат бир виранәдир.
Билдим, инсан кими бөйүк бир гүввәт
Һәлә яратмамыш бизим тәбиәт;
Чатды гулағыма онун нә'рәси
Һәлә дағ дөшүндә о чобан сәси!
Руһума дад верди илк күндән бәри.
О вахтдан севирәм мән бу ерләри.
Бирчә күн көрмәсәм инсан оғлуну,
Бирчә күн көрмәсәм, көрмәсәм ону,
Илан вурмуш кими рәнким гаралар,
Башымын үстүнү думан, гар алар...“

Ай бир аз даяныб силди тәрини
Енэ вараглады чан дэфтәрини:
— „Вурулдум дүнйанын о кәнч яшына,
Сэрдим ганадымы бир даг башына.
Дагын этәйиндэ бир чүтчү варды;
Нэ билим, ер экиб, ер шумлаярды.
Чох тикдим көзүмү мән она сары,
Эшиб совурурду о, торпаглары.
Ган-тэрэ батмышды бүтүн бэдәни,
Башыны галдырыб көрүнчә мәни
Деди ки: „Яхын кэл! узагда дурма,
Етим ушаг кими бойнуну бурма!“
Бу сәсдә бир бөйүк мәрһәмәт дуйдум,
Илк дэфэ торпага мән гэдәм гойдум...
Чүтчү дилә кәлиб сорушду мәндән:
„Де гызым! Нәчисән, һаралысан сән?
Үзүнү көрүрәм биринчи кэрә;
Сән һеч бәнзәмирсән бизимкиләрә“.
Дедим: „Күнәш гызы Айдыр өз адым,
Дайма көйләрдә учур ганадым;
Индисә кәлмишәм ер күрәсинә“.
Чүтчү күлүмсәйиб дилләнди енэ:
„Гызым! хош кәлмисән, кәл әйләш көрәк“.
Бир ағач алтында биз әйләшәрәк,
Отурдуг диз-дизә; чүтчүсә дәрһал
Верди гонағына белә бир суал:
„Нәдир көзүндәки бу гәмли бахыш?
Де рәнкин нә үчүн белә саралмыш?“
Дедим: „Йол кәлмишәм, өзүм дә ачам,
Догрусу бир парча емә мөһтачам“.
Чүтчү бир аһ чәкди, көзләриндә гәм,
Өз бағламасыны ачараг бу дәм
Чыхартды бир парча пендирлә чөрәк

Е, — деди, — чан гызым!.. — Мәнсә күләрәк
Сорушдум: бу нәдир?

Деди: „Чөрәкдир!

Гонагсыз боғаздан өтмәйәчәкдир!
Е, гызым!.. бунунла яшайыр инсан,
Е, рәнкин дүзәлсин, көрүрәм ачсан!“
Вердийи чөрәкдән кәсәрәк бир аз
Дилимин үстүнә мән голяр-гоймаз
Ағзыма дад кәлди, голума гүввәт,
Дедим: „Нә шириндир бу көзәл не'мәт?!“
Деди: „Инсан әли ярадыр буну,
Бу чөрәк яшадыр инсан оғлуну.
Бәри бах, көрүрсән бу сүнбүлләри?
Бунларын дилини тапандан бәри
Биз ачлыг сөзүнү говмушуг әвдән.
Кет күнәш анана хәбәр вер ки, сән
Бол исти, бол ишыг көндәрсин бизә
Онлар сәбәб олур чөрәйимизә“.
Дедим: „Бәс нә үчүн көйләр мүлкүндә
Чөрәк тапылмайыр бизә бир күн дә?
Анамын истиси орда да вардыр,
Бәс нәдән көй үзү бир бош амбардыр?“
Чүтчү күлүмсәйиб деди: „Гулаг ас!
Чөрәк бир истийлә, ишыгла олмаз.
Будур бах, көрдүйүн бу гара торпаг
Нә гәдәр вардырса, чөрәк олачаг.
Торпагдан сүд әмир һәр сары сүнбүл;
Торпагдан көйәрир һәр чичәк, һәр күл.
Бир дә өз башына яранмыр онлар.
Торпаг үстүндә дә инсан көзү вар...
Будур бир инчидир алымдакы тәр;
Дүнйада ач галар тәр төкмәйәнләр.
Онларын өмрү дә тез кедәр бада,
Һәр кәс әкдийини бичәр дүнйада.

Ал, сана верирәм мән бир овуч дән,
 Апар көй үзүнә бизим бу ердән;
 Орда элинизлә сәпиб бечәрин;
 Бир аз зәһмәт чәкиб, барыны дәрин".
 Дедим: „Чүтчү баба, сағ ол, чох сағ ол!
 Даима кейфи көк, дамағы чағ ол.
 Инди саламат гал, өмүр көдәкдир,
 Сәфәрим узанды, анам да тәкдир".
 Дуруб чүтчү баба өпдү алнымдан,
 Билдим ки, меһрибан олурмуш инсан.
 О деди: „Яхшы йол! Кет гызым Хумар,
 Кет анан севинсин, писдир интизар.
 Анчаг йолдан-издән өзүнү көзлә!
 Эһтиятлы долан кечә-күндүзлә..."
 Мән учуб йүксәлдим, енә йүксәлдим,
 Бир заман анамын янына кәлдим.
 Анам севинчиндән ағлады, билсән!
 Деди: „Нә гочагсан? Сән гыз дейилсән!
 Анчаг, аз галырды чатласын бағрым,
 Нә яман кечикдин, ай ағрын алым?!"
 Дедим ки: „Сәфәрим хош кечди, ана!
 Көр нә кәтирмишәм инсандан сана!"
 Мән она көстәриб тохумлуг дәни,
 Сөйләдим башымдан кәлиб кечәни...
 Динләдикчә мәни анам шад олду,
 Эһтият дәрдиндән о азад олду.
 Йоргун олдуғумдан ятдыг кечәни.
 Сәһәр ачылынча оятды мәни,
 Әл-әлә тутушуб гыз илә ана
 О вахт көй үзүнү чыхдыг сейрана.
 Чүтчүнүн вердийи тохумлары биз,
 Бизим көй үзүнә сәпдик тәр-тәмиз...

* * *

Кечди бир нечә ай, етишди баһар,
 Нә көрдүк? Чүчәрди бүтүн тохумлар.
 Парлады улдузлар... о ағ сүнбүлләр,
 Яранды аләмдә ени бир эсәр;
 Дүня дәйишмишдир о вахтдан бәри,
 Өлчүб бичмәмишәм гәринәләри...
 Дәйишмиш ерини дағлар, дәрәләр
 Бәлкә дә галмамыш илк мәнзәрәләр...
 Нә дейим! Дүнянын гочадыр яшы;
 Даима фырланан дәйирман дашы
 Нәләр үйүтмәмиш!. Лакин улдузлар,
 Нәлә дә чүтчүдән галмыш ядикар...
 Онлар дүшмәмишдир һәрәкәтиндән;
 Инсан чөрәйинин бәрәкәтиндән,
 Көй үзү даима күләр күлшәндир,
 Һәр кичик улдузун сурәти шәндир.

* * *

Бир күн мән бәзәниб чыхмышдым сейрә,
 Улдузлар мүлкүндән бахырдым ерә.
 Һәр улдуз дил ачыб дейирди: „Хумар!
 Сәнин нә мөһтәшәм көзәллийин вар?!
 Чамалын суд кими белә дүм ағдыр,
 Даима сөнмәйән бир шәбчырагдыр.
 Көзәллик сөзүнүн руһу вар сәндә,
 Ара-бир сән бизә гонаг кәләндә
 Сайрышан улдузлар вериб баш-баша
 Көзәл чамалына ғылыр тамаша.
 Догрудан чәлалын бөйүкдүр сәнин!
 Нурданмы төкүлмүш сөйлә бәдәнин?
 Айыг кәз, сайыг ол! көз дәйәр сана,
 Батар бу көй үзү күнаһсыз гана;

Эркөйүн бөйүмө... аз долан, аз кээ!
 Көзөллөр нээрә тез-тез көрүнмөз".
 Мәнсә, динләдикчә бу улдузлары,
 Күләрди гәлбимдә һүснүн вугары...
 Гол-ганад ачардым сөзүн доғрусу,
 Һәр бир яранмышын арзусудур бу.
 Истәр көзәл олсун бүтүн чанлылар,
 Көзәллийә гаршы мәһәббәт дә вар.
 Чиркин яранмышлар чох вахт дәрәләнәр...
 Көзәллик эшгиндән яранмыш сәһәр!...

* * *

Мән Айын сөзүнү кәсдим бир аныг,
 Дедим: „Чиркинләрдән данышма артыг,
 Мән дә онларданам өз арамыздыр...“
 Ай деди: „Көзәллик дедийим гыздыр.
 Гой гызларың үзү күн кими күлсүн;
 Кишинин үзүндән мәрдлик төкүлсүн!“
 —Йох,— дедим,— йолдаш Ай! Сәһв эләйирсән,
 Гол чәкә билмәрәм бу фикринә мән.
 Чүнкү әрәә верәр шаирдән гызлар,
 Дейәр дүз язмайыр бизи сәнәткар!
 Дейәр, һәят үчүн яранмышыг биз!
 Һүнәрдир ән бөйүк көзәллийимиз.
 Тәбиәт дейир ки, лалә янаглар,
 Вургунун дедийи ягут додаглар
 Кәлди-кедәр олур гоча дүняда,
 Чох ширин олса да тез кедир бада,
 Гызлар дил ачар ки: „Зәһмәт чәк бир аз.
 Көзәллик сөзүнүн камалындан яз!
 Йохса, гашын белә, көзүн дә белә,
 Амандыр үзүнү көстәрмә элә,
 Нә билим чичәксән, ағзы көйчәксән,
 Мәләксән, пәрисән, дүняда тәксән;

Артыг бу сөзләрин көһнәлди вахты,
 Инди көзәллийин башгадыр тахты...
 Бу тахта нә мәләк, нә дә пәри вар,
 Бу тахта әйләшир ағлы оланлар...
 Бир мәләк олса да ағылсыз бәшәр,
 Йүз иллик һөрмәтдән бир күндә дүшәр!“

* * *

Ай бахыб сүкута кетди бу дәфә,
 Үзүнү дөндәрди көйләр тәрәфә
 „Һә... деди, о заман севинәрәк мән
 Кечдим кәлин кими көйләр мүлкүндән,
 Күвәниб һүснүмә хейли йүксәлдим,
 Сонра өз анамын янына кәлдим.
 О бахыб боюма севинди енә,
 Севинди гызынын көзәллийинә.
 Ай кечди, ил кечди енә бой атдым,
 Бир заман кәлинлик яшыма чатдым,
 Языг ки, чох көрдү бахт буну бизә,
 Фәлакәт язылды тәлеимизә...
 Бу вахт, бир аһ чәкди Ай синәсиндән,
 Титрәди варлығым онун сәсиндән
 Нә язым, нә дейим бу дәрә даир?
 Көзәллик ағларса күләрми шаир?
 Дедим: „Нә фәлакәт? Кәл даныш, бир-бир,
 Бизим ки, гәлбимиз айры дейилдир!“
 Енә ишыг кәлди Айын көзүнә;
 Бахыб давам әтди о өз сөзүнә:
 „Гара кәлмиш бир күндә
 Бизим көйләр мүлкүндә
 Отурмушду аңам тәк;
 Голуну чәрмәйәрәк
 О хәмир йоғурурду,
 Бир нағыл олса да бу

Һәгигәт вар сәсиндә;
Анамын дөврәсиндә
Һоппанырдым пишик тәки,
Өзүн яхшы билирсән ки,
Гыз тайфасы шылтаг олар,
Анам деди: „Бәсдир, Хумар!
Кәл долашма әл-аяға“.
Мән анамы гоюб лаға,
Каһ атылдым, каһ да дүшдүм,
Бирдән-бирә мән сүрүшдүм
Дәйдим онун сағ голуна,
Ачыг кәлди бу сәһв она.
Өз ериндән анам дурду,
Үзүмә бир силлә вурду.
О, хәмирли сағ әлилә;
Күнаһымы билә-билә,
Сөз демәйиб узаглашдым;
Булутлардан кечиб ашдым,
Күсдүм языг талеймә,
О дәрими букүн демә!
Ағардыгча үзүм дәм-дәм,
Ичимдә дәрд, көзүмдә гәм.
Чох ағладым сәрин-сәрин
Гучагында фәләкләрин.
Аһ нә дейим! О силләдән
Яралыям букүн дә мән,
Доғрусуну десәм әкәр,
Үзүмдәки бу ләкәләр
Өз анамдан ядикардыр,
Көр нә бөйүк дәрдим вардыр?!
Айрылыг зор верди ана гәлбинә,
Кәл, дейиб янына чағырды енә
Мәним дә үрәйим юмшалды бир аз,
Өвладың күсмәйи чох узун олмаз.

Барышдыг... О мәни гучаглаяраг
Деди, индән белә сөzlәримә бах.
Бирдән, нә олдуса, рәнки саралды,
Анам бир даш кими ериндә галды.
Сонра гүввәтини йыгыб бир тәһәр,
Бағырды: „Ләкәләр, гара ләкәләр!“
Мәнсә һейрәтләндим, сөзүн доғрусун,
Дедим нә олмушдур? Нә данышыр бу?
Анамын көз яшы ахыб көлләнди
Сонра сачларыны йолуб дилләнди:
„Чан бала! Әлләрим яныма дүшсүн,
Үзүм бу дүняда күлмәсин бир күн“.
Дедим: „Ираг чандан! Нә сөйләйирсән?“
Анам бағырды ки, „Күнаһкарам мән.
Үзүндә галмышдыр гара ләкәләр...“
Бир матәм өртүсү кейинди сәһәр
„Аһ, әлим гурусун!“

Дедим ағлама!
Мәним дә гәлбими сөкүб, дағлама,
Нә олмуш? Үзүмдә ләкәми галды?
Анам чыраг кими бирдән гаралды...
Даяна билмәйиб кетди өзүндән:
Ишыг мәһв оларса ана көзүндән
Күлмәз ки, дүняда өвладың үзү!
Кечәдән сечилмәз онун күндүзү.
Сонра языг анам өзүнә кәлди,
Дәрдли синәсиндән бир аһ йүксәлди.
Бағрына басараг мәни о заман
Чешмәләр яратды көз яшларындан.
О бир гузу кими ялайыб мәни,
Деди: „Көз яшларым юсун ләкәни“.
Үзүмә ахдыгча онун көз яшы
Гәлбиндән гап кетди, һәрләнди башы,
Бахыб баласына һей яна-яна

Дөндү ана гэлби о күндөн гана...
Айлар, иллэр бою аглады белэ
Дизинэ чох дөйдү өз эллэрилэ;
Языг ки, сонунчу пешиманчылыг
Бир файда вермэйир бизэ, ап-ачыг...
Инди догрусуну сөйлэсэм экэр,
Үзүмдэ көрдүйүн гара лэкэлэр
Бил ки, өз анамдан бир ядикардыр.
Көрүрсэн нэ бөйүк фачиэм вардыр?!“

* * *

Ай сусду, йол чэкди гэмли көзлэри,
Долду шаирлийин көнүл дэфтэри...
Хэяла гэрг олду элимдэ гэлэм.
Бир анлыг сүкута кетмишди алэм.
Дедим: нэ дэрдлиймиш бу гэмли дастан,
Мэн язым, охусун, эшитсин инсан.
Истэр ана олсун, истэрсэ ата!
Бэ'зэн эһтиятсыз, кичик бир хата
Бөйүк фачиэлэр ярадыр демэк!
Сонра өмрү бою дэрд чэкир үрэк!

* * *

Ай дуруб ериндэн кетмэк истэди,
Сонра бахыб мэнэ: „Изин вер, деди!
Кедим өз еримэ, анам да тэкдир“.
Дедим: „Бир аз даян, сөзүм көдэкдир.
Сэн дейиб гуртардын, инди гулаг ас!
Шаирэ дэрд ачан давасыз галмаз,
Нэ көзэл эфсанэ вар имиш сэндэ.
Сэн данышан заман язырдым мэн дэ.
Инди гулаг ас ки, охуюм сана,
Эзбэрлэ ше'рими, сөйлэ анана“.
Охуюб гуртардым дастанымы мэн,

Гонағым шад олду буна үрэкдэн.
Сонра күлүмсэйиб көйлэр кэлини
Узатды элимэ исти элини.
Деди: „Ярандығым илк күндөн бэри,
Элимэ дэймэмиш инсан эллэри...
Чох заман үзүмэ күлүмсэйэрэк
Бэлкэ чан атмышдыр мэнэ мин үрэк...
Ала билмэмишлэр көнлүмү элэ,
Үзүмдэн өпмэмиш бир инсан нэлэ.
Өзүм дэ һейранам өз хилгэтимэ,
Бу дүня вугарлы тэбиэтимэ!
Фэгэт бил, яздығын бу дастанла сэн
Мэним дэ гэмбимэ мин һөкм эдирсэн“.
Ай, бу сон сөзүнү утанчаг деди,
Эйилиб алнымдан өпмэк истэди.
Йох!—дедим, — көзэл Ай! нэлэ даян бир!
Һэсрэтлэ айрылсаг даһа көзэлдир...
Учду көй үзүнэ о дилбэр сона,
Бахдым архасынча һэсрэтлэ она.
Азачыг кечмэдэн ачылды сэнэр,
Кейди ал донуну ягут үфүглэр.
Хэзэр бир айнайды, үзү лэкэсиз;
Айылды юхудан гызым Айбэниз,
Мэн басыб бағрыма бу ай үзлүмү,
Бу ширин диллими, ширин сөзлүмү
Дедим ки: „Айбэниз! О ая бэнзэ,
Даима саф яша, даима тэзэ!“

Редактору: *М. Райим.*

Рәссамы: *К. Саламова.*

Чапа нмзаланмыш 24/VII-1945. Чап листи 1 $\frac{1}{2}$. Уч. н ш. листи 1 $\frac{1}{2}$.
Бир чап листиндә кетмиш мэтбәә һуруфаты 38°28. ФГ00995.
Нәшрийят № 27. Сифариш № 339. Тиражы 15000.

Азәрбайҗан ССР ХКС янында Полиграфия вә Нәшрийят ишләри идарәси,
Азполиграфтиестин "Гызыл Шәһәр" мэтбәәси. Баки. Һәзи Асланов куч. 80

894.362-93

13-91